

Το Ρόδι: το περιοδικό για παιδιά (1977-1982): Συνεργάτες, αναγνώστες, ύλη

Δέσποινα-Αθανασία Παναγιωτίδου,
Ευαγγελία Γαλανάκη, Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης

Εισαγωγή

Το παιδικό περιοδικό με τίτλο *Το Ρόδι: το περιοδικό για παιδιά* αποτελεί σταθμό στην ιστορία των ελληνικών παιδικών περιοδικών. Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά κατά την τελευταία εικοσαετία του 20ού αιώνα, μια περίοδο κατά την οποία ο αριθμός των ποιοτικών περιοδικών ήταν πολύ περιορισμένος. *Το Ρόδι* ήταν ένα περιοδικό που ξεχώριζε για την καλαίσθητη εικονογράφηση και την καλλιτεχνική έκδοση (Αναγνωστόπουλος, 2008· Δελώνης, 1982· Σακελλαρίου, 2009· Χορτιάτη, 1993). Συγκέντρωνε μια πληθώρα γνωρισμάτων που ερμηνεύουν την πολύ μεγάλη απήχυσή του στο αναγνωστικό κοινό των παιδιών, των εφήβων και των ενηλίκων. Αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση στην ελληνική παιδική λογοτεχνία και άρχισε να ερευνάται μόλις τα τελευταία δύο έτη. Μέχρι τη συγγραφή της παρούσας εργασίας, ανευρίσκονται στη βιβλιογραφία μόνο δύο μελέτες αφιερωμένες αποκλειστικά στο περιοδικό αυτό (Δημητριάδης, 2021· Τσιβούλη, 2021).

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η συστηματική αποδελτίωση, παρουσίαση και κριτική αποτίμηση της πρώτης έκδοσης του παιδικού περιοδικού *Το Ρόδι* κατά τα έτη 1977 έως 1982¹. Παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία του περιοδικού, οι συνεργάτες, οι αναγνώστες και η ύλη του, με παράλληλη ερμηνεία της μεγάλης απήχησης που είχε το περιοδικό στους αναγνώστες, σύμφωνα με βασικές θεωρίες γνωστικής, ηθικής, ψυχοκοινωνικής και ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης. Σε επόμενη εργασία, θα παρουσιαστούν τα είδη και η θεματολογία των λογοτεχνικών κειμένων που περιλαμβάνονταν στο περιοδικό.

Γενικά στοιχεία για το περιοδικό

Το Ρόδι: το περιοδικό για παιδιά κυκλοφόρησε για πρώτη φορά τον Δεκέμβριο

¹ Η συγκέντρωση των τευχών του περιοδικού πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια της Λούσης Έλλιουτ, κόρης της Δροσούλας Βασιλείου-Έλλιουτ, εκδότριας του περιοδικού. Τα υπόλοιπα τεύχη εντοπίστηκαν στο «Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο» (Ε.Λ.Ι.Α.). Τα τεύχη της δεύτερης έκδοσης διατέθηκαν από τη Λίλυ Ματάλα.

1977. Η έκδοσή του πραγματοποιήθηκε σε τρεις διαφορετικές χρονικές περιόδους. Κατά την πρώτη περίοδο έκδοσης 1977-1982 κυκλοφόρησαν 60 τεύχη (59 τεύχη και ένα εκτός σειράς), κατά τη δεύτερη περίοδο 1993-1996 κυκλοφόρησαν 34 τεύχη και κατά την τρίτη περίοδο 1997-1998 14 τεύχη (Artifex, χ.χ.). Εκδότρια στις δύο πρώτες περιόδους έκδοσης ήταν η Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιουτ, ενώ κατά την τρίτη περίοδο έκδοσής του *Το Ρόδι* κυκλοφόρησε από άλλη εκδοτική εταιρεία. Σύμφωνα με τη Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιουτ, κατά τις δύο πρώτες περιόδους έκδοσης το περιοδικό δεν παρουσίαζε διαφορά ως προς τους στόχους του και η όποια διαφοροποίηση οφειλόταν στη διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022). Ένα παιδικό περιοδικό που αποτέλεσε πρότυπο για *Το Ρόδι* ήταν το αμερικανικό *Cricket*, που είχε όμως περισσότερο περιβαλλοντικό χαρακτήρα. Ιδέες αντλούνταν και από άλλα περιοδικά, όπως το γαλλικό περιοδικό «Οκαρί» (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022).

Κατά την πρώτη περίοδο της έκδοσής του, το περιοδικό αντιμετώπισε οικονομικές δυσκολίες λόγω των γενικότερων οικονομικών συνθηκών, αλλά και λόγω της απόφασης των δημιουργών του να μην περιλαμβάνει διαφημίσεις, δεδομένου ότι στο πλαίσιο ενός παιδικού περιοδικού αυτές φαίνεται να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στους νεαρούς αναγνώστες (Jones et al., 2010). Οι οικονομικές αυτές δυσκολίες υπήρξαν και η αιτία αναστολής της έκδοσής του. Δεν υπήρξε βοήθεια για την εδραίωση του περιοδικού, πέραν ορισμένων άρθρων που είχαν γραφτεί για αυτό. Το Υπουργείο Παιδείας δεν επέτρεψε την κυκλοφορία του περιοδικού στα σχολεία, όπως συνέβαινε με άλλα έντυπα, θρησκευτικού κυρίως περιεχομένου. Τα παιδιά γνώρισαν *Το Ρόδι* μέσω συμμαθητών τους που το διάβαζαν και μέσω διαφημίσεων στην τηλεόραση. Το περιοδικό δεν υπήρξε ποτέ κερδοφόρο (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022). Σύμφωνα με τη συγγραφέα Λότη Πέτροβιτς (2020), η υψηλή ποιότητα του περιοδικού συνοδευόταν από μια πολύ υψηλή τιμή για τα δεδομένα της εποχής εκείνης. Για τον λόγο αυτόν, δεν κατέστη δυνατή η διεύρυνση του αναγνωστικού κοινού του και αντιμετώπισε οικονομικές δυσκολίες, με αποτέλεσμα την αναστολή της λειτουργίας του, το 1983 αρχικά και το 1996 στη συνέχεια.

Η δεύτερη έκδοση του περιοδικού επιτεύχθηκε χάρη στη συνεργασία και τη χρηματοδότηση του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022). Η δεύτερη αναστολή της εκδόσης, όπως αναφέρει η Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιουτ, ήταν αποτέλεσμα των μεγάλων κοινωνικών αλλαγών παγκοσμίως: τα ενδιαφέροντα των παιδιών είχαν μετατοπιστεί από το έντυπο στην ολοένα αναπτυσσόμενη τεχνολογία, στην τηλεόραση και στα βιντεοπαιχνίδια.

Στην πρώτη έκδοση τα τεύχη είχαν διαστάσεις 20,5X26,5. Η τιμή του περιοδικού στα πρώτα τεύχη ήταν 30 δραχμές (περιείχε 48 σελίδες) και στα τελευταία τεύχη έφθασε την τιμή των 45 δραχμών (περιείχε 66 σελίδες περίπου) – στα τρία τελευταία τα τεύχη οι σελίδες μειώθηκαν στις 40.

Το περιοδικό κυκλοφορούσε στην αρχή κάθε μήνα. Η έδρα του περιοδικού βρισκόταν στην Κηφισιά, ενώ την εκτύπωσή του είχε αναλάβει η εταιρεία Ι. Πέππας ΑΒΕΕ στην Κάτω Κηφισιά. Δεν γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό των τευχών που κυκλοφορούσαν κάθε μήνα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα της Δροσούλας Βασιλείου-Έλλιου, ήταν δεκάδες χιλιάδες (Συνέντευξη Ι στο Παναγιωτίδου, 2022). Αυτό επιβεβαιώνεται από την Λ. Πέτροβιτς (2020), η οποία αναφέρει ότι τα αντίτυπα του περιοδικού μηνιαίως κυμαίνονταν περίπου στις 15.000-20.000. Οι αναγνώστες μπορούσαν είτε να προμηθεύονται το περιοδικό από τα περίπτερα είτε να γίνουν συνδρομητές και να παραλαμβάνουν το περιοδικό κάθε μήνα στο σπίτι τους.

Το Ρόδι, εκτός από το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο που ήταν έγχρωμα, τυπωνόταν δίχρωμο. Ήταν δηλαδή ασπρόμαυρο με κάποιες λεπτομέρειες χρωματισμένες με ένα συγκεκριμένο-διαφορετικό χρώμα ανά τεύχος. Σε λίγες περιπτώσεις τυπώνονταν έγχρωμες ορισμένες σελίδες από τη στήλη «Ζωγραφίστε για το Ρόδι». Η βιβλιοδεσία του περιοδικού γινόταν με τη μέθοδο «καρφίτσα», η οποία προϋπέθετε σελίδες πολλαπλάσιες του αριθμού τέσσερα. Από το 1ο έως το 16ο τεύχος το χαρτί τύπωσης ήταν τύπου velvet, ενώ από το 17ο άρχισε η χρήση φθηνότερου και λεπτότερου χαρτιού, τύπου illustration.

Η γλώσσα γραφής ήταν η δημοτική με χρήση πολυτονικού συστήματος. Από το 56ο τεύχος τα κείμενα άρχισαν να είναι στο μονοτονικό. Όπως ενημέρωσε η Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιου στο εισαγωγικό σημείωμα του περιοδικού, το μονοτονικό σύστημα θα ξεκινούσε εκείνη την περίοδο να εφαρμόζεται και στα σχολεία². Λίγο πριν από την έκδοση του περιοδικού είχε καθιερωθεί η δημοτική γλώσσα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (νόμος 309, ΦΕΚ 10Α, 30.4.1976), ενώ λίγο αργότερα καθιερώθηκε το μονοτονικό σύστημα γραφής (Π.Δ. 297, ΦΕΚ 52Α 29.4.1982) (Γιάκος, 2008).

Ο τίτλος του περιοδικού ήταν «το ρόδι» με πεζά γράμματα. Συνήθως μέσα στο γράμμα όμικρον απεικονιζόταν ένα ρόδι. Κάτω από τον τίτλο υπήρχε ο υπότιτλος «το περιοδικό για παιδιά», προσδιορίζοντας το αναγνωστικό κοινό. Η επιλογή του τίτλου έγινε από τη Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιου και, κατά δήλωση της ίδιας, «άπτεται της μεταφυσικής». Είχε θέσει κάποιες παραμέτρους, όπως το να είναι ουδέτερο, ώστε να μην απευθύνεται σε συγκεκριμένο φύλο, να μεταδίδει ένα μήνυμα και να μπορεί να δημιουργηθεί από αυτό ένας χαρα-

2 Τόμος 5, τεύχος 56, Σεπτέμβριος 1982, σ. 1.

κτήρας που να έχει ενεργό ρόλο στο περιοδικό. Αναφέρει ότι κάθε φορά που σκεφτόταν το περιοδικό κρεμασμένο στο περίπτερο, έβλεπε ένα βέλος-δόρυ να το διαπερνά από τη μία άκρη της σελίδας μέχρι την άλλη. Κάποια μέρα έγραψε σε μια χαρτοπετσέτα τα γράμματα της λέξης «δόρυ» και στη συνέχεια τα σκόρπισε φτιάχνοντας τη λέξη (ηχητικά, όχι ορθογραφικά) «ρόδι», η οποία πληρούσε όλα τα κριτήρια που είχε θέσει και ακόμα περισσότερα, όπως, για παράδειγμα, ότι το ρόδι ήταν σύμβολο αθανασίας. Είναι αξιοσημείωτο, όπως αναφέρει η Ελένη Γαζή, ότι η έκδοση του περιοδικού ξεκίνησε την εποχή που ευδοκιμούν οι ροδιές και τα γραφεία του περιοδικού ήταν μέσα στις ροδιές (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022). Σε ερώτηση αναγνώστη στη στήλη «Γραμματοκιβώτιο» για την επιλογή του ονόματος, η συντακτική ομάδα είχε απαντήσει ως εξής: «Με ονόμασαν Ρόδι γιατί είναι φρούτο με πολύ περιεχόμενο... ζουμερό, με χίλια δύο σπόρια (και τα θέματά μου είναι μόνο σπόροι που θα κεντρίσουν τα παιδιά για παραπέρα γνώση) και τέλος... φέρνει γούρι.»³ Η ίδια απάντηση δόθηκε στην ίδια στήλη στο 16ο τεύχος του Μαΐου 1979.

Συνεργάτες του περιοδικού

Το περιοδικό *Το Ρόδι* είναι έμπνευση και δημιουργία τεσσάρων γυναικών, οι οποίες αποτελούσαν τη συντακτική ομάδα: Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιοτ, Ελένη Γαζή, Χίλαρη Σακελλαριάδη και Μαριάννα Βερέμη. Μέχρι τότε, η έκδοση και η διεύθυνση των ελληνικών παιδικών περιοδικών βρισκόταν στα χέρια ανδρών. Συγκεκριμένα, εκδότης και διευθυντής του περιοδικού *Παιδική Αποθήκη* ήταν ο Δημήτριος Πανατζής (Σακελλαρίου, 2009), του μηνιαίου εντύπου *Η Εφημερίς των Παιδών* ο Μιχαήλ Δ. Καλοποθάκης (Γιάκος, 2008· Σακελλαρίου, 2009), ενώ του περιοδικού *Η Διάπλασις των Παιδών* διευθυντής και εκδότης ήταν ο Νικόλαος Π. Παπαδόπουλος και στη συνέχεια ο Γρηγόριος Ξενόπουλος (Γιάκος, 2008· Μαλαφάντης 2001· Σακελλαρίου, 2009). Η κίνηση των τεσσάρων γυναικών αντικατοπτρίζει και τη σταδιακή τάση της κοινωνίας για την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

Η παράλληλη ιδιότητα των τεσσάρων γυναικών ως μητέρων τούς έδινε το πλεονέκτημα να γνωρίζουν από πολύ κοντά τις αναζητήσεις, τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς των παιδιών της σχολικής και εφηβικής ηλικίας. Οι δικές τους προσωπικές εμπειρίες έδιναν το έναυσμα για τη διαμόρφωση της ύλης. Εκτός από την εμπειρία τους ως μητέρες, διέθεταν και τα κατάλληλα επαγγελματικά προσόντα. Η Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιοτ ήταν ήδη στον χώρο των εκδόσεων. Η Ελένη Γαζή και η Μαριάννα Βερέμη ήταν γραφίστριες,

3 Τεύχος 13, Φεβρουάριος 1979, σ. 2.

ενώ η Χίλαρυ Σακελλαριάδη είχε εργαστεί ως δημοσιογράφος επί 20 χρόνια (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022).

Η χαρά της δημιουργίας, η καταξίωση μέσα από την εργασία, η αγάπη για το αντικείμενο των δημιουργιών του περιοδικού αντικατοπτριζόταν στους αναγνώστες (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022). Οι αναγνώστες ένιωθαν οικειότητα και θεωρούσαν ότι *Το Ρόδι* τους έδινε τον απαραίτητο χώρο να εκφραστούν (Μακρίδης, 2021· Πουρνάρα, 2012). Ο βασικότερος λόγος που τις οδήγησε στη δημιουργία του περιοδικού ήταν η επιθυμία τους να υπάρξει ένα ποιοτικό περιοδικό τόσο για όλα τα Ελληνόπουλα, όσο και για τα ίδια τα παιδιά τους. Μετά το περιοδικό *Η Διάπλασις των Παιδων*, δεν είχε εκδοθεί κάποιο ανάλογο ως προς τη διάρκεια έκδοσης, την απήχηση και το περιεχόμενο (Μαλαφάντης, 1995). Τα περισσότερα περιοδικά που εκδίδονταν εκείνη την περίοδο προωθούσαν σεξιστικά μηνύματα ή ήταν κόμικς. Το κλίμα που επικρατούσε ανάμεσα στους συνεργάτες, σε συνδυασμό με το κίνητρο της δημιουργίας, οδήγησαν στην κυκλοφορία αυτού του ξεχωριστού παιδικού περιοδικού (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022).

Εκτός από την αξιολογή συντακτική ομάδα, για το περιοδικό εργάστηκε ένα πλήθος εκλεκτών συντελεστών και συνεργατών, το οποίο συνέβαλε στην υψηλή ποιότητα του περιοδικού. Είχε συγκροτηθεί μια ομάδα που είχε ως αρμοδιότητα την επιμέλεια της έκδοσης, ώστε να διασφαλίζεται η ορθότητα και η καταλληλότητα των δημοσιευμάτων. Την ομάδα αυτή αποτελούσαν επαγγελματίες από διάφορες ειδικότητες, οι οποίοι ήταν καταξιωμένοι στον κλάδο τους. Πιο συγκεκριμένα, μέλη της ομάδας ήταν ο ζωγράφος Σπύρος Βασιλείου, ο παιδαγωγός Αλέξης Δημαράς, η φιλόλογος Καλή Δοξιάδη, ο παιδίατρος Σπύρος Δοξιάδης, η ψυχολόγος Μαρία Παναγιώτου και ο συγγραφέας Δημήτρης Χατζής. Όπως αναφέρει η Δροσούλα Βασιλείου-Ελλιου, ήταν πολύ σημαντική η συμβολή τους στην ακρίβεια και ευστοχία των δημοσιευμάτων (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022).

Η αποδελτίωση των συνεργατών του περιοδικού έδειξε πληθώρα συγγραφέων και εικονογράφων. Στους πέντε τόμους της πρώτης έκδοσης του περιοδικού συμμετείχαν συνολικά 121 συγγραφείς λογοτεχνικών έργων. Σε κάθε τόμο οι μισοί περίπου συγγραφείς ήταν νέοι συνεργάτες. Οι συνεργασίες με συγγραφείς ανανεώνονταν, διατηρώντας αμείωτο το ενδιαφέρον των αναγνωστών. Αξίζει να επισημανθεί ότι από τους 121 συγγραφείς οι 56 ήταν άνδρες και οι 65 γυναίκες, επομένως οι γυναίκες αντιπροσώπευαν το 53,7%. Οι συγγραφείς των κειμένων άλλοτε ήταν κλασικοί, όπως ο Διονύσιος Σολωμός, ο Ανδρέας Κάλβος, ο Νικηφόρος Βρεττάκος, και άλλοτε ήταν πρωτοεμφανιζόμενοι, όπως ο Ευγένιος Τριβιζάς, ο Μάνος Κοντολέων, η Βούλα Μάστορη, η Λίτσα Ψαραύτη. Οι συγγραφείς της ξένης λογοτεχνίας, έργα των οποίων δη-

μοσιεύονταν στο περιοδικό, προέρχονταν κυρίως από τη Ρωσία, όπως ο Αντόν Τσέχοφ, ο Λεονίντ Παντελέγιεφ και η Όλγα Πιερόφσκαγια.

Για την εικονογράφηση των εσωτερικών σελίδων του *Το Ρόδι* συνεργάστηκε με 43 εικονογράφους, οι οποίοι, όπως και οι συγγραφείς, είχαν σχεδόν ίση κατανομή φύλου, με τις γυναίκες να αντιπροσωπεύουν το 46,5%. Όσον αφορά τα εξώφυλλα, τα περισσότερα ήταν δημιουργίες φιλοτεχνημένες για το περιοδικό. Τα έργα προέρχονταν είτε από καταξιωμένους καλλιτέχνες είτε από πρωτοεμφανιζόμενους που τους δινόταν, έτσι, η ευκαιρία να προβάλουν την εργασία τους (Συνέντευξη II στο Παναγιωτίδου, 2022). Αξιοσημείωτη είναι η ύπαρξη έργων παιδιών ανάμεσα στα έργα καταξιωμένων καλλιτεχνών. Η καλαίσθητη εικονογράφηση και η καλλιτεχνική έκδοση του περιοδικού (Αναγνωστόπουλος, 2008· Σακελλαρίου, 2009) συνέβαλε στην καλλιέργεια του αισθητικού κριτηρίου των αναγνωστών (Δελώνης, 1993), καθώς και στην προσέλκυση του ενδιαφέροντός τους (Ismail et al., 2021).

Αναγνώστες-συνδρομητές του περιοδικού

Το Ρόδι μπορεί να χαρακτηριζόταν ως παιδικό περιοδικό, αλλά είχε απήχηση και σε αναγνώστες προεφηβικής και πρώιμης εφηβικής ηλικίας. Άλλωστε, στην πενταετή κυκλοφορία της πρώτης περιόδου έκδοσης του περιοδικού πολλοί αναγνώστες μετέβησαν στην προεφηβεία και στην εφηβεία. Οι αναγνώστες του περιοδικού ονομάζονταν Ροδόπουλα. Στοιχεία για τους αναγνώστες του περιοδικού αντλήθηκαν μέσα από τις συμμετοχές τους σε διάφορες στήλες του περιοδικού, στις οποίες αναγράφονταν τα στοιχεία τους. Δεν μπορούν να εξαχθούν ακριβή συμπεράσματα, γιατί οι συμμετοχές δημοσιεύονταν κατ' επιλογή και πολλές από αυτές δεν περιείχαν στοιχεία. Ωστόσο, γενικά, το περιοδικό περιείχε συμμετοχές παιδιών και εφήβων από 2 έως και 17 ετών, με τις περισσότερες να εμπίπτουν στην ηλικιακή ομάδα 10-14 ετών. Οι συμμετοχές προέρχονταν από διάφορες περιοχές της ηπειρωτικής και της νησιωτικής Ελλάδας, την Κύπρο και άλλες χώρες – Αφρική (Σουδάν), Αμερική, Ευρώπη (Ελβετία, Σουηδία) και Αυστραλία. Το περιοδικό απευθυνόταν σε αναγνώστες της αστικής τάξης. Η τιμή του ήταν αρκετά υψηλή (Πέτροβιτς, 2020), παρά την προσπάθεια των συντελεστών του περιοδικού για μια πιο προσιτή τιμή.

Όσον αφορά το φύλο, πιο δραστήρια φαίνονταν τα κορίτσια, γεγονός που επιβεβαιώνει και η Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιουτ (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022). Εκείνη την περίοδο, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό κυκλοφορούσαν παιδικά περιοδικά που απευθύνονταν ξεχωριστά σε κάθε φύλο (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022). Το περιοδικό αποστασιοποιήθηκε από τη συγκεκριμένη συνθήκη και επέλεξε να απευθύνεται και στα δύο φύλα. Η

επιλογή αυτή αντικατοπτριζόταν αρχικά στον τίτλο του περιοδικού, που ήταν ουδέτερου γένους για να μην περιορίζει το αναγνωστικό κοινό (Συνέντευξη Ι στο Παναγιωτίδου, 2022), στην επιλογή της ύλης, η οποία περιλάμβανε δραστηριότητες που κάλυπταν ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων και των δύο φύλων και, τέλος, στη θεματολογία των κειμένων, που φαίνεται να διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο (Appleyard, 2016· Μαλαφάντης, 2005).

Σε πολλές περιπτώσεις το περιοδικό απευθυνόταν και στους γονείς των αναγνωστών, τους «Ροδομεγάλους», είτε μέσω κάποιου ερωτηματολογίου στο οποίο καλούνταν να απαντήσουν, είτε μέσω της στήλης «Διάλογοι» της ψυχολόγου Τούλας Βλαχούτσικου, όπου περιγράφονταν προβληματικές καταστάσεις στο σπίτι και στο σχολείο και πώς θα μπορούσαν να τις διαχειριστούν οι γονείς. Είναι χαρακτηριστικό ότι ένα έργο παιδικής λογοτεχνίας μπορεί να προσφέρει λογοτεχνική απόλαυση και σε ενήλικους αναγνώστες (Σακελλαρίου, 2009). Το περιοδικό αποτελεί ισχυρό εργαλείο για την επικοινωνία ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά τους. Μέσα από δημιουργικές προτάσεις προωθεί την αλληλεπίδραση ανάμεσα στα παιδιά και τους γονείς (Cordy, 2003).

Σύμφωνα με τη συντακτική ομάδα του περιοδικού, κάθε μήνα γίνονταν αποδέκτες πληθώρας γραμμάτων και συνεργασιών από τους αναγνώστες. Δεν αντιλαμβάνονταν όμως τότε το μέγεθος της απήχησης του περιοδικού, κάτι που κατανοούν τα τελευταία χρόνια όταν συναντούν παλιά Ροδόπουλα (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022). Τα τελευταία χρόνια έχουν δημοσιευθεί δύο άρθρα από παλιά Ροδόπουλα, που αναφέρονται στο περιοδικό: «Το (αξέχαστο) Ρόδι», που δημοσιεύθηκε στη στήλη «Μικροπράγματα» της «Lifo» από τον Δημήτρη Μακρίδη το 2021, και «Αποχαιρετισμός στη Μαριάννα Βερέμη από ένα “ροδόπουλο”» στη στήλη «Εικαστικά» της «Καθημερινής» από τη Μαργαρίτα Πουρνάρα το 2019, με αφορμή την εκδημία της Βερέμη. Τα δύο Ροδόπουλα θυμούνται την εποχή που διάβαζαν *Το Ρόδι* και την αναπολούν. Και τα δύο άρθρα συμφωνούν ότι το περιοδικό ήταν σύμπραξη χαρισματικών ανθρώπων που πρότασσαν τη γνώση, τη φιλομάθεια και την επαφή των παιδιών με τη λογοτεχνία και την τέχνη. Μέσα στο περιοδικό δινόταν στους αναγνώστες χώρος να εκφραστούν και κατά έναν περίεργο τρόπο ένιωθαν την οικειότητα που απέπνεε το περιοδικό. Μάλιστα, ο Μακρίδης (2021) αναφέρει χαρακτηριστικά πως, όταν τον ρωτούν «από πού είστε;», απαντά πως «είναι από εκείνο το πρώτο ρόδι που έσπασε και οι σπόροι του ξεχύθηκαν στα πέρατα της γης». Η Πουρνάρα (2012) επικεντρώνεται περισσότερο στη Μαριάννα Βερέμη, επισημαίνοντας τη σπανιότητα της προσωπικότητάς της και αναφερόμενη στο πρόγραμμα «American Field Service», για το οποίο η Βερέμη ήταν υπεύθυνη στην Ελλάδα. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα έδινε τη δυνατότητα σε παιδιά που συνήθως δεν είχαν τα οικονομικά μέσα να ζήσουν για ένα χρονικό διάστημα στην Αμερική.

Ύλη του περιοδικού

Η ύλη του περιοδικού ήταν ευχάριστη και εμφανώς διαφορετική από την ύλη των σχολικών βιβλίων. Αυτό επιβεβαιώθηκε και από τις συνεντεύξεις με τις δημιουργούς του περιοδικού, οι οποίες δήλωσαν ότι επιθυμούσαν *Το Ρόδι* να παρέχει στους αναγνώστες όσα το σχολείο δεν τους πρόσφερε (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022). Το περιοδικό συμβάδιζε με τις επιταγές και τις αλλαγές που πραγματοποιούνταν στην εκπαίδευση, όπως η καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος⁴. Τα ενδιαφέροντα των αναγνωστών αποτελούσαν έναν βασικό άξονα στη διαμόρφωση του περιοδικού. Είναι χαρακτηριστικό ότι η απόλαυση της ανάγνωσης συνδέεται με την επιλογή αναγνωσμάτων με γνώμονα τα ενδιαφέροντα των παιδιών (Μαλαφάντης, 2005· Reedy & Carvalho, 2021). Η Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιот αναφέρθηκε στη βαρύτητα που είχαν οι προτάσεις των αναγνωστών στη διαμόρφωση της ύλης. Τα παιδιά έστελναν γράμματα, τα οποία διαβάζονταν όλα πολύ προσεκτικά, για να μπορέσει η εκδοτική ομάδα του περιοδικού να αφουγκραστεί τις επιθυμίες τους (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022). Στα πλαίσια της μελέτης του περιοδικού διενεργήθηκαν δύο έρευνες⁵ με τη χρήση ερωτηματολογίου, στις οποίες τα Ροδόπουλα επέλεξαν τις στήλες που τους άρεσαν και τις στήλες που δεν τους άρεσαν. Είναι αξιοσημείωτη και η δημιουργία ενός τεύχους αποκλειστικά από παιδιά⁶.

Ένα ακόμα στοιχείο το οποίο θα μπορούσε να ερμηνεύσει την απήχηση του περιοδικού ήταν η συχνότητα έκδοσής του. Το περιοδικό δημοσιευόταν στις αρχές κάθε μήνα, δεν άφηνε επομένως μεγάλο χρονικό διάστημα αναμονής στους αναγνώστες, ενώ παράλληλα τους μούσε σε μια ρουτίνα που επέβαλε την αγορά του περιοδικού σε συγκεκριμένη ημερομηνία. Η δομή του, με τις σταθερές στήλες, τις στήλες επικοινωνίας-συνεργασίας και τα κείμενα σε συνέχειες, διατηρούσε αμείωτο το ενδιαφέρον των αναγνωστών, οι οποίοι ανυπομονούσαν για το επόμενο τεύχος. Η ανυπομονησία αυτή αποτυπωνόταν στα γράμματα που λάμβανε το περιοδικό. Παράλληλα, υπήρχε και η δυνατότητα ετήσιας συνδρομής στο περιοδικό, επομένως ένα ποσοστό αναγνωστών το λάμβαναν μέσω ταχυδρομείου κάθε μήνα.

Οι στόχοι που περιοδικού ήταν πολλαπλοί: αφενός η επαφή με τη λογοτεχνία, η ενημέρωση, η ψυχαγωγία, η δημιουργικότητα, η επικοινωνία και η συνεργασία, αφετέρου, η πνευματική καλλιέργεια. Σύμφωνα με αυτούς τους στόχους διαρθρωνόταν και η ύλη του περιοδικού. Οι στόχοι του περιοδικού

4 Τόμος 5, τεύχος 56, Σεπτέμβριος 1982, σ. 1.

5 Τόμος 2, τεύχος 11, Δεκέμβριος 1978, σ. 42· τόμος 5, τεύχος 47, Δεκέμβριος 1981, σ. 15.

6 Τόμος 3, τεύχος 25, Φεβρουάριος 1980.

ήταν κοινοί για όλη τη συντακτική ομάδα. Ήθελαν πρωτίστως τα παιδιά να καταστούν ικανά να θέτουν κριτήρια για να μπορούν να επιλέγουν, να γνωρίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, να καλλιεργούν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους, να έχουν εμπιστοσύνη στην κρίση και στις ιδέες τους⁷.

Από τους σημαντικότερους στόχους του περιοδικού ήταν η προαγωγή της φιλαναγνωσίας, κυρίως της λογοτεχνίας⁸, η οποία και αποτελούσε το μεγαλύτερο τμήμα του περιοδικού. Είναι χαρακτηριστικό ότι εκείνη τη χρονική περίοδο η ελληνική παιδική λογοτεχνία σημείωσε εξαιρετική άνθηση, τόσο ως προς την ποιότητα όσο και ως προς την ποσότητα (Γιάκος, 2008).

Το περιοδικό κρατούσε τους αναγνώστες ενημέρους για την επικαιρότητα, το κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι. Οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής αντανακλώνταν τόσο στα κείμενα όσο και στη στήλη «Εφημερίδα». Πιο αναλυτικά, οι αναγνώστες ενημερώνονταν για θέματα που άπτονταν της σύγχρονης ιστορίας, όπως η ανακάλυψη των βασιλικών τάφων στη Βεργίνα⁹, η εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο το 1974, ο μεγάλος σεισμός του 1978 στη Θεσσαλονίκη και του 1981 στην Αττική¹⁰, η πετρελαϊκή κρίση του 1979 και η επακόλουθη αύξηση στην τιμή του πετρελαίου¹¹, η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ και η απονομή του βραβείου Νόμπελ λογοτεχνίας στον Οδυσσέα Ελύτη (Βερέμης, 2000· Σβολόπουλος, 2000· Χατζηβασιλείου, 2000). Για τα νέα του αθλητισμού οι αναγνώστες ενημερώνονταν από τη στήλη «Ροδοσπόρ» μέσω της ενότητας «Ροδοεάκια».

Στους πρωταρχικούς στόχους του *Το Ρόδι* έθεσε και την ψυχαγωγία (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022). Οι αναγνώστες αξιοποιούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους μέσα από τις ψυχαγωγικές δραστηριότητες του περιοδικού. Σε κάθε τεύχος δημοσιεύονταν παιχνίδια ατομικά, ομαδικά και για διάφορες περιστάσεις, όπως τα ταξίδια, η εξοχή, ή η παραλία. Επίσης, στη στήλη «Διαβάζω-Ακούω-Πηγαίνω-Βλέπω» περιέχονταν προτάσεις για βιβλία, παιδικούς δίσκους, θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές ταινίες, μουσεία και εκπομπές στην τηλεόραση¹².

Ένας ακόμα στόχος που είχε θέσει το περιοδικό ήταν η καλλιέργεια της δημιουργικότητας των αναγνωστών. *Το Ρόδι* ενθάρρυνε τους μικρούς αναγνώ-

7 Τόμος 5, τεύχος 59, Δεκέμβριος 1982, σσ. 12-13.

8 Τόμος 5, τεύχος 47, Δεκέμβριος 1981, σ. 10.

9 Τόμος 1, τεύχος 2, Ιανουάριος 1978, σ. 17.

10 Τόμος 4, τεύχος 39, Απρίλιος 1981, σσ. 42-43.

11 Τόμος 2, τεύχος 20, Σεπτέμβριος 1979, σ. 29.

12 Τόμος 1, τεύχος 2, Ιανουάριος 1978, σσ. 45-46.

στες να καλλιεργήσουν την καλλιτεχνική τους κλίση, μέσα από μια πληθώρα κατασκευών, χειροτεχνιών και μαγειρικών συνταγών. Τα υλικά των κατασκευών και των συνταγών ήταν απλά, το ίδιο και η διαδικασία. Πολλές κατασκευές σχετίζονταν με το περιβάλλον προωθώντας έννοιες, όπως η ανακύκλωση, κυρίως μέσω της στήλης «Η Γωνιά μου». Μέσα από τις συνταγές στη στήλη «Περιπέτειες στην κουζίνα» γνώριζαν άλλους πολιτισμούς, καθώς αρκετές συνταγές προέρχονταν από διάφορες χώρες.

Η επικοινωνία και η συνεργασία με τους αναγνώστες αποτελούσε έναν πυλώνα του περιοδικού. Στόχος δεν ήταν το παιδί μόνο να διαβάσει την ύλη, αλλά να δρα και να δημιουργεί. Μέσα από τις διάφορες στήλες του περιοδικού τα παιδιά μπορούσαν να κάνουν φίλους, να οργανώσουν δράσεις, να επιδοθούν σε δραστηριότητες ελεύθερα χωρίς την παρέμβαση των γονέων (Συνέντευξη Ι στο Παναγιωτίδου, 2022). Παράλληλα, δινόταν η δυνατότητα στους αναγνώστες να αλληλεπιδράσουν με το περιοδικό, αλλά και μεταξύ τους. Πιο αναλυτικά, η στήλη «Γραμματοκιβώτιο» πρόσφερε στους αναγνώστες τη δυνατότητα επικοινωνίας, αρχικά με το περιοδικό και στη συνέχεια με τους άλλους αναγνώστες, στο πλαίσιο συζητήσεων για διάφορα θέματα που τους προβληματίζαν. Στη στήλη αυτή περιλαμβανόταν και η ενότητα της αλληλογραφίας. Στη στήλη «Ζωγραφίστε για το Ρόδι – η Σελίδα του Μπάρμπα Σπύρου», τα Ροδόπουλα μπορούσαν να στείλουν τις ζωγραφιές τους, τις οποίες σχολίαζε ο Σπύρος Βασιλείου, παρουσιάζοντας πολλές από αυτές. Άλλες στήλες που προωθούσαν την επικοινωνία και τη συνεργασία ήταν «Η δική σας σελίδα», «Τα γραμματόσημα» του Γιώργου Καλφόπουλου και «Οι περιπέτειες του Χαμόγελου» της Μάρως Λοϊζου. Η στήλη «Εδώ ρόδι» αποτελούσε πρωτοτυπία για τα δεδομένα της εποχής, καθώς ήταν ουσιαστικά μια γραμμή ψυχολογικής υποστήριξης από την εκπαιδευτική ψυχολόγο Τόνυ Ευαγγελοπούλου (Μακρίδης, 2021). Τα Ροδόπουλα μπορούσαν να καλούν σε συγκεκριμένο τηλέφωνο και να εκφράσουν όλα όσα ένιωθαν και τα απασχολούσαν.

Η επικοινωνία δεν περιοριζόταν στο πλαίσιο των στηλών του περιοδικού. Το Ρόδι οργάνωνε διάφορες δράσεις, όπως διαγωνισμούς και συναντήσεις. Οι διαγωνισμοί είτε εντάσσονταν σε κάποια στήλη, είτε ήταν γενικότεροι διαγωνισμοί που αφορούσαν το περιοδικό. Μερικά παραδείγματα αποτελούν ο διαγωνισμός εξωφύλλου¹³, ο διαγωνισμός για τη δημιουργία μιας αφίσας που να αποτυπώνει ένα αντικαπιναστικό μήνυμα¹⁴ και ο μεγάλος διαγωνισμός πάνω σε

13 Τόμος 1, τεύχος 9, Οκτώβριος 1978, σ. 43· τόμος 5, τεύχος 49, Φεβρουάριος 1982, σ. 1.

14 Τόμος 4, τεύχος 36, Ιανουάριος 1981.

μορφές της Ιστορίας σχεδιασμένες από τον Αντώνη Καλαμάρα¹⁵. Οι διαγωνισμοί κάλυπταν όλο το εύρος της δημιουργίας, καθώς περιλάμβαναν τη δημιουργική γραφή, την καλλιτεχνική δημιουργία, τη φαντασία, και προήγαγαν την καταξίωση των παιδιών. Το περιοδικό δεν αποτελούσε απλώς ένα έντυπο, αλλά έκανε σαφές στους αναγνώστες ότι πίσω από τις σελίδες του βρισκόταν ένα πλήθος ανθρώπων που ενδιαφέρονταν πραγματικά για εκείνους. Η επικοινωνία δεν περιοριζόταν στο πλαίσιο της έντυπης μορφής του περιοδικού· πραγματοποιούνταν και συναντήσεις των αναγνωστών με τους συντελεστές του περιοδικού. Χαρακτηριστικές συναντήσεις ήταν η έκθεση «Χαρές και λύπες ζωγραφισμένες από παιδιά της Κύπρου» με τις ζωγραφίες παιδιών από την Κύπρο¹⁶, η συνάντηση στην «Παραμυθούπολη»¹⁷ και το «Πατατοπανηγύρι» με τον Χάρρυ Κλυνν.

Ερμηνείες της απήχησης του περιοδικού

Η απήχηση του περιοδικού *Το Ρόδι* στους νεαρούς αναγνώστες οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην καταλληλότητά του για το αναπτυξιακό επίπεδο των νεαρών αναγνωστών, στα πεδία της γνωστικής, ηθικής, ψυχοκοινωνικής και ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης.

Ως προς τον γνωστικό τομέα, το περιοδικό προωθούσε συστηματικά ένα ευρύ φάσμα γνωστικών ικανοτήτων, όπως η αντίληψη, η προσοχή, η επεξεργασία των πληροφοριών, η συλλογιστική, οι μνημονικές στρατηγικές και οι μεταγνωστικές δεξιότητες. Η ύλη του περιοδικού διευκόλυνε τα παιδιά να κατανοούν, να συγκρίνουν, να διακρίνουν, να συνδυάζουν, να ταξινομούν και να μετασχηματίζουν αντικείμενα και πράξεις με τον νου τους (Smith et al., 2018). Το περιοδικό παρείχε ποικίλη θεματολογία επιστημονικών και εγκυκλοπαιδικών κειμένων, καθώς και πολλά παιχνίδια γνώσεων. Οι εγκυκλοπαιδικές γνώσεις είναι απαραίτητες για τα παιδιά, προσαρμοσμένες όμως στις αναπτυξιακές δυνατότητές τους (Σακελλαρίου, 2009). Τα κείμενα εγκυκλοπαιδικών γνώσεων εντάσσονταν σε σειρές κειμένων που εμφανίζονταν με μεγάλη συχνότητα. Οι δραστηριότητες και τα παιχνίδια κάλυπταν ένα αρκετά μεγάλο ηλικιακό εύρος, ώστε να ανταποκρίνονται στις ικανότητες και ανάγκες των παιδιών και των εφήβων.

Στο στάδιο των συγκεκριμένων νοητικών πράξεων κατά τη θεωρία του Piaget (1999), τα παιδιά έχουν τις γνωστικές ικανότητες να αντιληφθούν τα

15 Τόμος 4, τεύχος 41, Ιούνιος 1981, σσ. 46-47.

16 Τόμος 2, τεύχος 13, Φεβρουάριος 1979, σ. 1· τόμος 2, τεύχος 14, Μάρτιος 1979, σ. 1.

17 Τόμος 2, τεύχος 16, Μάιος 1979, σσ. 1, 35.

σφάλματα των ενηλίκων και έτσι βαθμιαία αποδομούν την παντογνωσία και παντοδυναμία των ενηλίκων, βιώνοντας γνωστική έπαρση, που είναι ένα φυσιολογικό αναπτυξιακό φαινόμενο (Γαλανάκη, 2011). Το περιοδικό παρείχε στα παιδιά τη δυνατότητα, μέσω της επιστημονικής, κριτικής σκέψης, αλλά και μέσω της λογοτεχνίας, να αντιληφθούν τους περιορισμούς του ενήλικου κόσμου, να ασκήσουν κριτική σε αυτόν και να προτείνουν τρόπους και μέσα βελτίωσής του. Οι νεαροί αναγνώστες αντιμετωπίζονταν ως ισότιμοι με τους ενηλίκους. Έργα παιδιών, λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά (π.χ. ζωγραφίες), δημοσιεύονταν μαζί με έργα καταξιωμένων δημιουργών. Σκοπός του περιοδικού δεν ήταν ο διδακτισμός (η αφ' υψηλού αντιμετώπιση του παιδιού). Αντίθετα, αναγνωριζόταν ότι η διαφορά παιδιού-ενηλίκου ήταν διαφορά εμπειριών (Συνέντευξη I & II στο Παναγιωτίδου, 2022). Επιπλέον, η ύλη του περιοδικού ανταποκρινόταν και στις γνωστικές ικανότητες των εφήβων – στο στάδιο της τυπικής λογικής σκέψης, που είναι πολύ κοντά στην ενήλικη σκέψη (Piaget, 1999). Το περιοδικό μπορούσε κάλλιστα να διαβαστεί και από ενηλίκους. Η Δροσούλα Βασιλείου-Έλλιот θεωρούσε ότι η επιτυχία του περιοδικού έγκειται κυρίως στην απήχηση που είχε και στο ενήλικο κοινό (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022).

Το περιοδικό συνέβαλλε, επίσης, στην ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των αναγνωστών του. Σύμφωνα με τη θεώρηση του Erikson (1990), παρέχονταν στα παιδιά ευκαιρίες ώστε να αναπτύξουν την εργατικότητα και τη φιλοπονία τους γνωρίζοντας το περιβάλλον τους και αποκτώντας γνώσεις και δεξιότητες, καθώς και ένα πεδίο δράσης, όπου θα μπορούσαν να κάνουν πράγματα με τον ορθό, αλλά και με τον δικό τους, τρόπο και άρα να αναδείξουν την αξία τους. Επιπλέον, το περιοδικό λειτούργησε ως φορέας κοινωνικοποίησης, δημιουργώντας ευκαιρίες για γνωριμίες, κοινωνική αλληλεπίδραση και σύναψη φιλικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών. Ένα παράδειγμα αποτελεί η στήλη «Το περιβάλλον και η Ροδοπαρέα», μέσω της οποίας οι νεαροί αναγνώστες μπορούσαν να συμμετέχουν σε κοινές δραστηριότητες, να επικοινωνούν, να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να επιλύουν συγκρούσεις, με τη θετική συμπεριφορά του ενός μέλους να επηρεάζει τη συμπεριφορά και των άλλων μελών. Η στήλη αυτή είχε τη μεγαλύτερη ανταπόκριση από την πλευρά των αναγνωστών και αριθμούσε 15.167 μέλη. Δεδομένου ότι τα μηνιαία αντίτυπα του περιοδικού κυμαίνονταν από 15.000 έως 20.000, αντιλαμβάνεται κανείς ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των αναγνωστών ήταν μέλη των Ροδοπαρέων. Αυτό καταδεικνύει, αφενός, το ενδιαφέρον των παιδιών για το περιβάλλον και, αφετέρου, την ανάγκη των παιδιών για δράση και αλληλεπίδραση με ομάδες συνομηλίκων. Τα προαναφερόμενα αποτελούν κοινωνικές διαδικασίες, πυλώνες για τη δημιουργία της φιλίας (Gottman, 1983). Μέσω του περιοδικού οι αναγνώστες

αποκτούσαν πρότυπα συμπεριφοράς, διαπραγματεύονταν αξίες, διεύρυναν το κοινωνικό πεδίο τους και επενεργούσαν σε αυτό (Ogbu, 1981).

Σύμφωνα με τον Piaget και τον Kohlberg (Elliott et al., 2008· Smith et al., 2018), η ηθική ανάπτυξη των παιδιών καθορίζεται, αρχικά, από την επιδοκιμασία ή την αποδοκιμασία της από τους ενήλικους (προ-ηθικό επίπεδο). Στη συνέχεια, η αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους οδηγεί στην περαιτέρω εσωτερική των αξιών και των κανόνων της κοινωνίας (ετερόνομη ή συμβατική ηθική). Αργότερα, τα παιδιά είναι σε θέση να υπερβαίνουν αυτές τις συμβάσεις και να αναζητούν αξίες και κανόνες που βασίζονται σε οικουμενικές ηθικές αρχές (αυτόνομη ή μετα-συμβατική ηθική). Το περιοδικό λειτουργούσε έτσι ώστε να προάγεται η πορεία των παιδιών από την ετερονομία στην αυτονομία της ηθικής. Βασικό κριτήριο για να δημοσιευθεί κάτι στο περιοδικό ήταν να μεταδίδει μηνύματα ηθικής συλλογιστικής και δράσης. Το *Ρόδι* επιχειρούσε να μεταδώσει στους αναγνώστες του διαχρονικές αξίες, όπως ο σεβασμός και η ελευθερία. Τους ωθούσε να κάνουν κάτι τελείως διαφορετικό από ό,τι στο σχολείο και, μέσα από αυτό, να ενισχύσουν το αξιακό τους σύστημα (Συνέντευξη I στο Παναγιωτίδου, 2022). Είναι εξαιρετικά σημαντικό να αναφερθεί ότι τα παιδιά, ήδη από την ηλικία των 10 ετών, μπορούν να κάνουν αυτόνομες κρίσεις, να έχουν δηλαδή συλλογιστική που δηλώνει αυτονομία της ηθικής, ενώ παράλληλα συμμορφώνονται με τους κοινωνικούς κανόνες, εξαιτίας της πεποίθησης ότι οι κανόνες και οι νόμοι συμβάλλουν στη διατήρηση της τάξης και ότι αποτελούν όρους του κοινωνικού συμβολαίου, σύμφωνα με τη θεωρία του Piaget (Elliott et al., 2008). Το περιοδικό είχε ακριβώς αυτόν τον διττό στόχο: ενίσχυση του σεβασμού των παιδιών προς τους κοινωνικούς κανόνες και προαγωγή της αυτονομίας της ηθικής.

Το περιοδικό προωθούσε και την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των παιδιών. Ένα από τα τυπικά γνωρίσματα της περιόδου της λανθάνουσας σεξουαλικότητας, που καλύπτει τη σχολική ηλικία, είναι η ταύτιση των παιδιών με ομάδες που διαθέτουν κοινά ενδιαφέροντα και ασχολίες (Μπεράτη, 1978), ανάγκη που ικανοποιούνταν από τη συμμετοχή στη μεγάλη ομάδα των Ροδόπουλων, καθώς και στις επιμέρους παρέες Ροδόπουλων που είχαν διαμορφωθεί και ανέπτυσαν δράση. Είχαν μάλιστα και ειδική ενδυμασία, τις ροδόμπλουζες, η οποία διευκόλυνε την ταύτισή τους με την ομάδα. Μεταβαίνοντας από την αρχή της ευχαρίστησης, που χαρακτηρίζει τη βρεφονηπιακή ηλικία, προς την αρχή της πραγματικότητας (Laplanche & Pontalis, 1986), οι νεαροί αναγνώστες επιδίδονταν σε παραγωγική – τερπνή και ωφέλιμη – εργασία. Η επιτυχία που βίωναν μέσα από τις δράσεις και δραστηριότητές τους προωθούσε όχι μόνο την προσωπική ανάπτυξη των νεαρών αναγνωστών, αλλά και την κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη (Smith et al., 2018). Το περιοδικό πρόσφερε στο παιδί τη δυ-

νατότητα να ενσαρκώσει ρόλους με στόχο την ενίσχυση του υγιούς ναρκισσισμού του, ενώ παράλληλα προωθούσε τη συλλογικότητα. Με την εξοικείωση του παιδιού με τον κόσμο της γνώσης, της λογοτεχνίας, της τέχνης και του πολιτισμού, ενισχυόταν και η μετουσίωση, αυτός ο προηγμένος αμυντικός μηχανισμός, που διευκολύνει το παιδί να περιορίσει τις οιδιπόδειες εξαρτήσεις του και να μετασηματίσει τις απαγορευμένες ερωτικές και επιθετικές επιθυμίες του σε κοινωνικά αποδεκτές, ακόμα και επιθυμητές ή υψηλές, δραστηριότητες.

Για τους προ-εφήβους και νεαρούς εφήβους, που διένυαν μια μεταβατική περίοδο, κατά την οποία ένα σχετικά αδύναμο εγώ αντιμετωπίζει ένα σχετικά ισχυρό «αυτό» (id), οδηγώντας συχνά σε κρίση, το περιοδικό αποτελούσε σημαντικό στήριγμα (A. Freud, 1991). Μπορούσε να δράσει ως ένα εξωτερικό βοηθητικό εγώ, ώστε ο έφηβος να μη νιώθει ανεργάτιστος και αβοήθητος. Εμβαπτίζοντας τον έφηβο στη μεγάλη πολιτισμική δεξαμενή, το περιοδικό προσέφερε ένα πεδίο μετουσίωσης και έναν ενδιάμεσο χώρο ανάμεσα στην εσωτερική και την εξωτερική πραγματικότητα, για την έκφραση της δημιουργικότητας (Winnicott, 2019). Η πολιτισμική καλλιέργεια, παράλληλα με την ένταξη του εφήβου στη μεγάλη ομάδα των Ροδόπουλων αναγνωστών, διευκόλυνε τις ταυτίσεις και τη διαμόρφωση της ταυτότητας, που είναι βασικό αναπτυξιακό επίτευγμα της εφηβείας.

Συμπεράσματα

Με βάση όσα παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν στην παρούσα εργασία, κατέστη σαφές ότι *Το Ρόδι* αποτελεί ένα από τα κορυφαία παιδικά περιοδικά που εκδόθηκαν στην Ελλάδα. Συνέβαλε στη γνωστική, ηθική, κοινωνική, συναισθηματική και ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη των αναγνωστών του. Έθεσε τα θεμέλια για τη διαμόρφωσή τους ως αναγνωστών. Ανέδειξε πλήθος νέων συγγραφέων και εικονογράφων. Προσέφερε στην παιδική λογοτεχνία τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Λογοτεχνικά έργα που δημοσιεύονταν στο περιοδικό έγιναν μετέπειτα σημαντικά βιβλία. Άφησε ανεξίτηλη την ευεργετική επίδρασή του στα Ροδόπουλα που, ακόμα και στις μέρες μας, θυμούνται με αγάπη το περιοδικό και το νοσταλγούν.

Η ανάγκη ύπαρξης ποιοτικών περιοδικών, όπως *Το Ρόδι*, παραμένει επιτακτική στη σύγχρονη εποχή, κατά την οποία η τεχνολογία έχει εκτοπίσει το έντυπο υλικό. Πρόκειται για μια εποχή που ακροβατεί ανάμεσα στο έντυπο και στο ηλεκτρονικό βιβλίο και αναζητά τη χρυσή τομή, ώστε η ηλεκτρονική μορφή των αναγνωσμάτων να συμπληρώνει και να ενισχύει την έντυπη (Μαλαφάντης, 2010). Στις δυσχέρειες της εποχής έρχονται να προστεθούν η τάση των παιδιών να διαβάζουν κυρίως για την απόκτηση πληροφοριών, η υψηλή

δημοτικότητα αμφιλεγόμενης λογοτεχνικής αξίας αναγνωσμάτων, σε αντιδιαστολή με τη χαμηλή δημοτικότητα της ποίησης, η έλλειψη οργανωμένων βιβλιοθηκών στα σχολεία και στην ευρύτερη κοινότητα και η αδυναμία του περιβάλλοντος των παιδιών να ενθαρρύνει τη φιλαναγνωσία (Μαλαφάντης, 2005). Απομένει να διαμορφωθεί η κατάλληλη ομάδα που θα λάβει υπόψιν τους προαναφερόμενους παράγοντες και θα υλοποιήσει ένα τέτοιο ευεργετικό έργο.

Βιβλιογραφία

- Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (2008). *Τάσεις και εξελίξεις της Παιδικής Λογοτεχνίας* (15η έκδ.). Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Φύλων.
- Appleyard, J. A. (2016). *Η διαμόρφωση του αναγνώστη. Η λογοτεχνική εμπειρία από την παιδική ηλικία έως την ενηλικίωση* (Επιμ. Κ. Δ. Μαλαφάντης). Αθήνα: Gutenberg.
- Artifex, (χ.χ.). *Το Ρόδι*. <http://artifex.gr/to-rodii/>
- Βερέμης, Θ. (2000). Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1974-1981. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΣΤ΄ (σσ. 345-349). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Γαλανάκη, Ε. (2011). *Θέματα Αναπτυξιακής Ψυχολογίας*. Αθήνα: Διάδραση.
- Γιάκος, Δ. (2008). *Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δ. Ν. Παπαδήμα.
- Cordy, D. (2003). Marketing to children (and mums) through children's magazines. *Young Consumers*, 5(1). <https://doi.org/10.1108/17473610410814030>
- Δελώνης, Α. (1993). Ορισμός, μορφή, περιεχόμενο και στόχοι ενός περιοδικού για παιδιά. Στο *Το Παιδικό Έντυπο* (σσ. 32-35). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Δήμου Θεσσαλονίκης.
- Δημητριάδης, Γ. (2021). *Το παιδικό περιοδικό «Το Ρόδι» και η συμβολή του στην καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας και στην διάδοση του παιδικού βιβλίου στην Ελλάδα κατά τις δεκαετίες 1980-1990*. (Πτυχιακή εργασία). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου. <http://hdl.handle.net/11610/22867>
- Erikson, E. (1990). *Παιδική ηλικία και κοινωνία*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Elliott, S. N., Kratochwill, R., Cook, J. L., & Travers, J. F. (2008). *Εκπαιδευτική Ψυχολογία*. (Επιμ. Α. Λεονταρή). Αθήνα: Gutenberg.
- Freud, A. (1991). *Παιδαγωγική Ψυχανάλυση*. Αθήνα: Επίκουρος.
- Gottman, J. M., & Graziano, W. G. (1983). How children become friends. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 1-86. <https://doi.org/10.2307/1165860>
- Jones, S. C., Mannino, N., & Green, J. (2010). 'Like me, want me, buy me, eat me': relationship-building marketing communications in children's magazines. *Public Health Nutrition*, 13(12), 2111-2118. <https://doi.org/10.1017/>

S1368980010000455

- Ismail, S. N. B., Yahya, M. B., Abdullah, S. N. F. B., Ab Rashid, F. H. B., & Shukri, N. A. B. M. (2021). The aesthetic value of children's magazine towards reading interest among children. *Journal of Education and Social Sciences*, 17(1), 77-80.
- Laplanche, J., & Pontalis, J. B. (1986). *Το λεξικό της Ψυχανάλυσης*. Αθήνα: Κέδρος.
- Μακρίδης, Δ. (2021, Ιούνιος 21). *Το (αζέχαστο) Ρόδι*. Lifo. <https://mikropragmata.lifo.gr/zoi/to-aksechasto-rodii/>
- Μαλαφάντης, Κ. Δ. (1995). *Οι «Αθηναϊκά Επιστολαί» του Γρηγορίου Ξενοπούλου στη «Διάπλασιν των Παίδων» (1896-1947)*. Αθήνα: Αστήρ.
- Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2001). *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Πορεία.
- Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2005). *Το παιδί και η ανάγνωση: Στάσεις, προτιμήσεις, συνήθειες*. (Πρόλογος Μ. Ι. Κασσωτάκης). Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2010). Έντυπο ή ηλεκτρονικό βιβλίο; Η παιδαγωγική σημασία του διλήμματος. Στο Γ. Ε. Δαρδανός (Συλλογή κειμένων – επιμ.), *Σελίδες στην οθόνη ή σε χαρτί (Το μέλλον της Ανάγνωσης)* (σσ. 156-166). Αθήνα: Gutenberg.
- Μπεράτη, Σ. (1987). Ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη της λανθάνουσας περιόδου. Στο Γ. Τσιάντης & Σ. Μανωλόπουλος (Επιμ.), *Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής* (σσ. 31-41). Αθήνα: Καστανιώτη.
- Ogbu, J. U. (1981). Origins of human competence: A cultural-ecological perspective. *Child Development*, 52(2), 413-429. <https://doi.org/10.2307/1129158>
- Πουρνάρα, Μ. (2019, Σεπτέμβριος 14). *Αποχαιρετισμός στη Μαριάννα Βερέμη από ένα «ροδόπουλο»*. Εφημ. *Η Καθημερινή*. <https://www.kathimerini.gr/culture/arts/1042624/apochairetismos-sti-marianna-veremi-apo-ena-rodopoylo/>
- Παναγιωτίδου, Δ. Α. (2022). *«Το Ρόδι: το περιοδικό για παιδιά» (1977-1982): Θεματολογία, συνεργάτες, αναγνώστες*. (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Πέτροβιτς, Λ. (2020, Μάιος 10). *Ο ρόλος των παιδικών περιοδικών στην εποχή της εικόνας*. http://lotypetrovits.blogspot.com/2020/05/blog-post_10.html
- Piaget, J. (1999). *Η ψυχολογία της νοημοσύνης*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Reedy, A., & Carvalho, R. D. (2021). Children's perspectives on reading, agency and their environment: what can we learn about reading for pleasure from an East London primary school? *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 49(2), 134-147. <https://doi.org/10.1080/03004279.2019.1701514>
- Σακελλαρίου, Χ. (2009). *Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας. Ελληνική και Παγκόσμια. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Με στοιχεία θεωρίας*. Αθή-

να: Νόηση.

- Σβολόπουλος, Κ. Ε. (2000). Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας, 1974-1981. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΣΤ΄ (σσ. 345-349). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Smith, P., Cowie, H., & Blades, M. (2018). *Κατανοώντας την ανάπτυξη των παιδιών* (6η έκδ., επιμ. Ε. Γαλανάκη). Αθήνα: Τζιόλα.
- Winnicott, D. W. (2019). *Το παιχνίδι και η πραγματικότητα*. Αθήνα: Αρμός.
- Χατζηβασιλείου, Ε. (2000). Η σύσταση και η εδραίωση του Δημοκρατικού Πολιτεύματος, 1974-1981. Στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΣΤ΄ (σσ. 294-295). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Χορτιάτη, Θ. (1993). «Το ρόδι» το περιοδικό για παιδιά. *Διαδρομές*, 32, 277-282.

Abstract

The Pomegranate: the magazine for children (To Rodi: to periodiko gia paidia) is a milestone in the history of Greek magazines for children and adolescents. Surprisingly, to date only two studies have been devoted to this issue. Therefore, the present article aims to present a detailed analysis of the first edition of this magazine (1977-1982) and to offer a critical approach and interpretation of its beneficial effect and its large impact on children and adolescents. More specifically, the present article focuses on the magazine's main features, contributors, readers, and material. The magazine's columns were systematically designed to create opportunities for acquiring knowledge and skills as well as for creativity, communication and interaction with peers, and entertainment. Many recognized and young writers and illustrators as well as remarkable literary works and works of art came to the fore. The magazine undoubtedly promoted children's and adolescents' cognitive, moral, socioemotional, and psychosexual development. *To Rodi* has left an indelible mark on its readers and is undoubtedly part of the historical line and the genealogy of Greek quality magazines for children and adolescents.

Key-words: *To Rodi*, children's magazine, authors, illustrators, readers, material

Δέσποινα-Αθανασία Παναγιωτίδου
 Εκπαιδευτικός ΠΕ70, MSc Π.Τ.Δ.Ε.- Ε.Κ.Π.Α.
 E-mail: dapanagiotid@primedu.uoa.gr

Ευαγγελία Γαλανάκη
Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε.- Ε.Κ.Π.Α.
Ναυαρίνου 13Α, Αθήνα 106 80
Τηλ.: 210 3688089
E-mail: egalanaki@primedu.uoa.gr

Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης
Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε.- Ε.Κ.Π.Α.
Ναυαρίνου 13Α, Αθήνα 106 80
Τηλ.: 210 3688082
E-mail: kmalafant@primedu.uoa.gr